

Denemarken en Nederland

Een vergelijking van het economische beleid van 1980 tot 1986

Nederlandse economen kijken wel eens met scheve ogen naar de Denen, want die lijken hun zaakjes prima voor elkaar te hebben. In Denemarken heeft de afgelopen jaren zowel een krachtig herstel van de particuliere sector plaatsgevonden als een omvangrijke sanering van de collectieve sector. De gemiddelde economische groei bedraagt maar liefst 3%, terwijl de overheid daar dit jaar zelfs kan bogen op een financieringsoverschot. In dit artikel wordt het geheim van het Deense succes uit de doeken gedaan. De auteur constateert enerzijds dat hun uitgangspositie aan de vooravond van de recessie beter was dan de onze, maar anderzijds dat de Denen op het juiste moment een aantal geschikte beleidsinstrumenten van de plank haalden. Een schaduwzijde is evenwel het hardnekkige betalingsbalanstekort. De Deense overheid zal ook extern orde op zaken moeten stellen, wil het herstel duurzaam zijn.

DRS. J.J.L.M. JANSSEN*

In Denemarken gaan een omvangrijke sanering van de collectieve sector en een krachtig herstel van de economische groei al enkele jaren achtereenvolgens in hand. In het tijdvak 1983 – 1986 daalt het vorderingstekort van de Deense overheid naar verwachting met niet minder dan 11½ procentpunt van het bruto binnenlandse produkt (bbp), zodat in 1986 een surplus zal ontstaan ter waarde van ruim 2% van het bbp (1). In deze periode behaalt Denemarken een economische groei van gemiddeld 3% per jaar, wat bijna twee maal zo hoog is als in Nederland. Vooral het indrukwekkende investeringsherstel (gemiddelde jaarlijkse groei van ruim 9%) draagt hiertoe bij. Daarnaast is ook de groei van het particuliere verbruik in Denemarken verhoudingsgewijs hoog, ondanks sterk oplopende collectieve lasten, forse bezuinigingen in de collectieve sector en een aanzienlijke loonmatiging.

In dit artikel wordt getracht de oorzaken van de op het eerste gezicht verrassende Deense successen vast te stellen. Hierbij wordt de Deense economie vergeleken met de Nederlandse. Daaruit blijkt dat de uitgangspositie aan het einde van de jaren zeventig van het overheidsbudget, de rendementspositie en het concurrentievermogen een cruciale rol vervulden. Allereerst wordt nader ingegaan op de overheidsfinanciën. De bedrijfsrendementen en het concurrentievermogen komen daarna achtereenvolgens aan de orde bij de behandeling van het tempo van economische groei en de externe positie. Tot slot volgen de voornaamste conclusies.

Collectieve sector

Vorderingstekort

Bij de overheidsfinanciën in Denemarken heeft zich sedert de tweede oliecrisis een spectaculaire ontwikkeling voorgedaan. In 1979 had het land een nagenoeg sluitende begroting. Deze gunstige uitgangspositie bood tot op zekere hoogte speelruimte voor een stimulerend overheidsbeleid. Als reactie op de economische recessie in het be-

gin van de jaren tachtig werd – in combinatie met een beleid van loonmatiging – een zeer expansief uitgavenbeleid gevoerd, vooral in de sfeer van overheidsconsumptie en inkomensoverdrachten aan gezinnen. Mede hierdoor liep het vorderingstekort 2) van de overheid vanaf 1979 snel op, tot ruim 9% van het bbp in 1982 (zie figuur 1). De begroting begon op dat moment een groei bedreigende factor te worden. Volgens berekeningen van de OESO was per saldo omstreeks 40% van de Deense tekortvergroting uitvloeisel van de conjuncturele neergang en derhalve voor meer dan de helft het gevolg van discretionaire beleidsmaatregelen 3).

Het tempo waarmee de Deense regering het overheidstekort heeft laten oplopen was buitengewoon riskant. Het eind 1982 aangetreden kabinet-Schlüter was gedwongen het roer drastisch om te gooien. Ondersteund door het – ook voor Denemarken net op tijd ingezette – internationale conjunctuurherstel werd het uit de hand gelopen tekort in een tijdsbestek van enkele jaren geheel wegge-

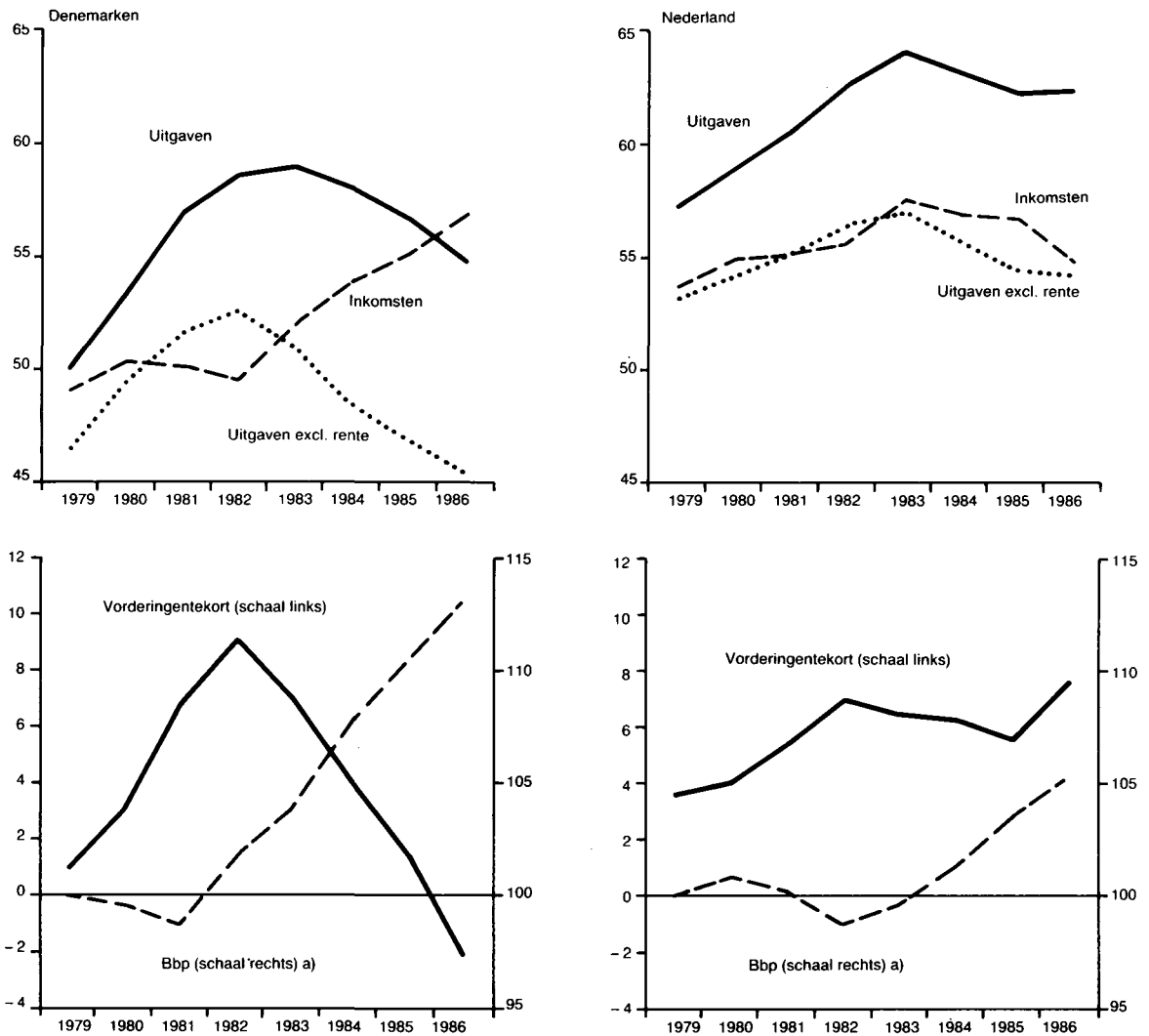
* De auteur is econoom op de Studiedienst van De Nederlandsche Bank NV. Het artikel is op persoonlijke titel geschreven. Hij dankt drs. A.M. Dongelmans en enkele collega's van de Afdeling Internationale zaken, in het bijzonder drs. J.B.J.M. de Leeuw, voor hun commentaar op eerdere versies van dit artikel. Voor het uitvoeren van de berekeningen is dank verschuldigd aan de heer M. Grevelink.

1) De cijfers voor 1986 zijn ramingen, maar worden gemakshalve in dit artikel als realisaties aangeduid. De gegevens voor Denemarken zijn onder meer ontleend aan de *OECD Economic Outlook*, nr. 38, december 1985 en *OECD Economic Survey of Denmark*, 1985/1986, februari 1986.

2) Vanwege de beschikbaarheid van cijfermateriaal staat hier als maatstaf voor het overheidstekort het vorderingstekort (op transactiebasis) centraal, in plaats van het in ons land gebruikelijke financieringstekort. Het vorderingstekort van de collectieve sector is gelijk aan het financieringstekort, ongerekend de netto kredietverlening. In Nederland betreft de netto kredietverlening hoofdzakelijk woningwettelingen.

3) Zie *OECD Economic Outlook*, nr. 36, december 1984 (blz. 30) en nr. 38, december 1985 (blz. 4) en *OECD Economic Survey of Denmark*, Februari 1986 (blz. 12).

Figuur 1. Collectieve uitgaven, inkomsten en vorderingentekort, in procenten van het bruto binnenlandse produkt, op transactiebasis.

a) Volume: 1979 = 100

werkt. Niet alleen door middel van uitgavenbeperkingen (de uitgavenquote daalde in vier jaar tijds met 4 procentpunten), maar vooral dank zij belastingmaatregelen (de lastendruk steeg in totaal met $7\frac{1}{2}$ procentpunt) is in 1986 zelfs een surplus ter waarde van ruim 2% van het bbp bereikt. Circa 60% van de tekortvermindering is volgens de OESO aan in Denemarken getroffen beleidsmaatregelen toe te schrijven, het overige deel was endogeen het gevolg van de conjuncturele opleving. In geen enkel westers industrieland waar de collectieve sector sanering behoefde is dit proces zo succesvol verlopen.

Duidelijk in contrast met de ontwikkeling in Denemarken nam in Nederland het vorderingentekort (op transactiebasis) van de overheid na een verdubbeling tussen 1979 en 1982, ondanks het gevoerde bezuinigingsbeleid na 1982 per saldo nog toe met $\frac{1}{2}$ à 1 procentpunt tot $7\frac{1}{2}\%$ à 8% bbp in 1986. Dit hing vooral samen met de vermindering van de gasbaten in 1986, maar ook met het ten dele aanwenden van de baten van de ombuigingen voor lastenverlichting.

Inkomsten

Door een scala van maatregelen van het kabinet-Schlüter namen de ontvangsten van de Deense collectieve sector na 1982 fors toe. De reële groei van de inkomsten ging in de periode 1983 – 1986 – anders dan in ons land – ver uit boven die van het bruto binnenlandse produkt (zie tabel 1). Bij de Deense maatregelen werd het particuliere verbruik ten dele ontzien.

Dat laatste geldt onder meer voor de na 1982 ingevoerde heffing op beleggingsinkomsten van pensioenfondsen en levensverzekeringsmaatschappijen 4). Dank zij het hoge peil van de reële (lange) rente in Denemarken, gemiddeld ruim 7% in het tijdvak 1983 – 1986, bedraagt de opbrengst van deze 'reële-rentebelasting' in 1986 $1\frac{1}{4}\%$ bbp. Ook met de in 1985 doorgevoerde tariefsverhoging van de vennootschapsbelasting van 40 naar 50% bleef de koopkracht van gezinnen buiten schot. De opbrengst van deze belasting in de jaren daarvoor nam vooral toe vanwege de omvangrijke vermogenswinsten op obligatiebezit bij het bankwezen en het reeds in 1981 ingezette winstherstel bij bedrijven.

Echter ook maatregelen die de koopkracht aantasten werden getroffen. In de sfeer van de loon- en inkomstenbelasting zijn opvallende besluiten de opschorting eind 1982 van de inflatiecorrectie, gevolgd door een beperking tot 2% in 1985 en 1986, en de verhoging van het maximumta-

4) In 1983 werd voor 1 jaar een heffing van $2\frac{1}{2}\%$ op beleggingsinkomsten ingevoerd. In 1984 werd deze belasting vervangen door een heffing op de reële rentebaten van deze instellingen. Het tarief hiervan wordt jaarlijks zodanig gekozen dat, macro-economisch gezien, na belasting een reëel rendement op beleggingsinkomsten resteert van $3\frac{1}{2}\%$; inkomsten uit aandelen en geïndexeerde obligaties worden daarbij buiten beschouwing gelaten.

Tabel 1. Inkomsten collectieve sector, in procentpunten van het bruto binnenlandse product

	Denemarken			Nederland		
	1979 niveau	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982	1979 niveau	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982
Totaal	49	½	7½	53¾	2	- 1
Loon- en indirecte belastingen	40½	- ¼	3	23½	- 1½	- ¾
Vennootschapsbelasting	1¼	- ¼	2	3	¼	- ¼
Heffing pensioenfondsen e.a.	-	-	1¼	-	-	-
Sociale-verzekeringspremies a)	¾	½	½	17¾	2	½
Volumegroei totale inkomsten b)		2½	28		2½	5
Volumegroei bbp		1¾	12½		- 1¼	6¾

a) De sociale zekerheid in Denemarken wordt merendeels uit de algemene middelen gefinancierd.

b) Berekend door de waardcijfers te defleren met het prijspeil van het bruto binnenlandse product.

rief van 70 naar 73% 5). Tevens zijn vooral in recente jaren de indirecte belastingen opgetrokken, voornamelijk door een sterke accijnsverhoging op energieproducten (extra energiebatens in 1986: 1½% bbp). Hiermee tracht de Deense regering de energieprijzen te stabiliseren op het niveau van maart 1985 6). Daarnaast zijn over het gehele tijdvak 1983 - 1986 gezien, ook de sociale premies gestegen.

Uitgaven

Op het terrein van vermindering van de collectieve uitgaven heeft het Deense kabinet zich, na het expansieve begrotingsbeleid in de recessiejaren 7), evenmin getuigd gelaten. Aanvankelijk ging het daarbij vooral om een verdere, sterke beperking van de overheidsinvesteringen; de afloop van investeringsprojecten in de energiesfeer (pijpleidingennet, stadsverwarming) droeg hiertoe in belangrijke mate bij. Echter loonmaatregelen (na verloop van tijd) voor alle werknemers en opschorting van de prijscompensatie, bevrozing van werkloosheidsuitkeringen en werkgelegenheid in de collectieve sector en invoering van nominale uitgavenplafonds voor het rijk en lagere overheid bleven niet lang uit. Aldus werden overheidsconsumptie en inkomensoverdrachten ditmaal omlaag gebracht. Zonder slag of stoot werd dit beleid niet aanvaard. In het voorjaar van 1985 braken massale stakingen uit.

Door bovengenoemde ingrepen liep het tempo van de reële uitgavengroei van de collectieve sector fors terug, van gecumuleerd 19% in het tijdvak 1980 - 1982 naar 4% in 1983 - 1986 (zie tabel 2); in Nederland was de teruggang van het groeitempo geringer.

De sanering in Denemarken is - evenals in Nederland - bemoeilijkt door de slechts moeizaam te beheersen rentelastontwikkeling 8); hier wordt tol betaald voor de excessieve schuldfinanciering in het verleden. Ongerekend de rente-uitgaven vertoonden de reële uitgaven in Denemarken een daling, terwijl zij als quote van het bbp terugliepen met 7 procentpunten.

In Nederland is de groei van de collectieve uitgaven in de periode 1980 - 1986 nogal beïnvloed door de relatief sterke groei van de werkloosheid, die het gevolg was van de sterke aanwas van de beroepsbevolking in de jaren 1980 - 1982 en de relatief geringe groei van de werkgelegenheid in 1983 - 1986 (zie tabel 3). Om een indruk te geven van het effect hiervan kan - partieel gezien - worden berekend dat ingeval in ons land in de periode 1980 - 1986 eenzelfde ontwikkeling van de werkloosheid zou hebben plaatsgevonden als in Denemarken, de werkloosheidsuitgaven omstreeks f. 8 mrd. (2% van het bbp) lager zouden zijn uitgevallen. Maar ook dan had ons land de Deense saneringsprestatie niet geëvenaard.

Tabel 2. Uitgaven collectieve sector, in procentpunten van het bruto binnenlandse product

	Denemarken			Nederland		
	1979 niveau	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982	1979 niveau	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982
Totaal	50	8½	- 4	57¼	5½	- ¼
Totaal excl. rente	46½	6	- 7	53¼	3¼	- 2¼
Overheidsconsumptie	23½	3	- 3¼	17½	- ½	- 1½
Overheidsinvesteringen	4	- 1½	- ½	3	- ¼	- ¼
Inkomensoverdrachten aan gezinnen	15½	2½	- 1½	25¾	2¼	- 1¼
Volumegroei totale uitgaven a)		19	4		8	6
Idem, excl. rente a)		15	- 4		5	2½
Volumegroei bbp		1¾	12½		- 1¼	6¾

a) Berekend door de waardcijfers te defleren met het prijspeil van het bruto binnenlandse product.

Tabel 3. Arbeidsmarktgegevens, gecumuleerde mutaties in procenten

	Denemarken			Nederland		
	1979 x 1.000 pers.	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982	1979 x 1.000 pers.	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982
Werkgelegenheid	2.453	- 1¼	6½	4.927	3¾	3
Beroepsbevolking	2.615	2¾	4¾	5.208	10¾	4
Werkloosheid a)	6¼	3½	- 1½	5½	6	¾

a) In procenten van de totale beroepsbevolking. De werkloosheid bereikte een top van 14% in Nederland (1984) en 10½% in Denemarken (1983).

Economische groei

Effectieve vraag

Denemarken - dat qua structuur van de nationale bestedingen niet wezenlijk verschilt van Nederland, doch qua openheid wel sterk afwijkt van ons land 9) - is in termen van economische groei de jaren 1980 - 1982 verhoudingsgewijs beter doorgelopen, zie figuur 2. De pijlers van de Deense economie waren destijds het verkeer met het buitenland en de overheidsconsumptie. Deze vingen sterker dan in ons land de (grotere) inzinking van het particuliere verbruik en de investeringen op. Hierdoor bleef de Deense economie over de gehele recessieperiode gezien nog enige groei vertonen 10), terwijl in Nederland de economische activiteit inkromp.

Ook in de erop volgende periode van conjunctureel herstel is de Deense groei hoger gebleven dan de Nederlandse. Anders dan het de voorafgaande jaren is de Deense economie echter in sterke mate op de binnenlandse vraag

5) Eind 1985 zijn belastinghervormingen aangekondigd, die in 1987 zullen ingaan. Een onderdeel hiervan is een verlaging van het hoogste marginale tarief met 5 punten, tot 68%.

6) Doel hiervan is koopkrachteffecten uit hoofde van lagere olieprijzen te voorkomen.

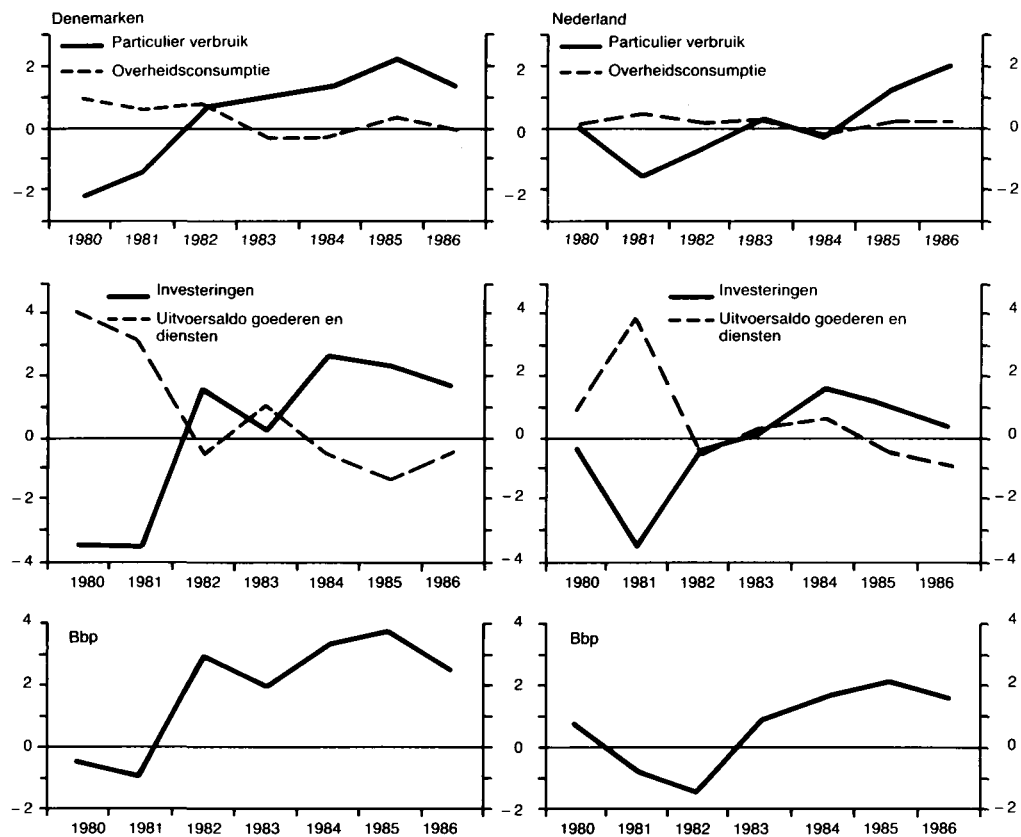
7) Ook ongerekend de rente-uitgaven ging de reële uitgavengroei in die periode ver uit boven die van het bruto binnenlandse product.

8) De rentelastquote in Denemarken liep in 1983 - 1985 met bijna 4 procentpunten op tot 9¾% van het bbp, terwijl pas in 1986 een daling (1%) optrad. In Nederland nam deze quote na 1982 met 2 procentpunten toe tot 8¼% van het bbp in 1986, al zwakte het stijgingstempo in de loop van dit tijdvak af.

9) De exportquote, de uitvoer van goederen en diensten in procenten van het bruto binnenlandse product, bedroeg in Denemarken in 1979 omstreeks 30%, versus in Nederland circa 50%.

10) Ook de energie-investeringen van bedrijven speelden hierbij, met name in 1982, een rol.

Figuur 2. Effectieve vraag, volumemutaties per jaar in procenten van het bruto binnenlandse product

gaan drijven, waarbij het de investeringen van bedrijven waren die voor de grootste groei-impuls zorgden. Het particuliere verbruik gaf eveneens een stijging te zien, maar deze bleef – evenals in Nederland – fractioneel achter bij de groei van het nationale inkomen; tussen de oliecrises was de consumptiequote in beide landen per saldo gestegen.

Investerings

Een van de markante verschillen in economische ontwikkeling tussen Nederland en Denemarken is het veel krachtiger Deense investeringsherstel, zie figuur 3. Nadat in Denemarken de investeringsactiviteit in 1980/1981 met 25% was ingezakt, vond er reeds in 1982 een ommekeer plaats, die met name werd ingezet door een forse impuls (circa 1% van het bbb) in verband met de Noordzee-energiewinning. Daarna kwamen al snel ook de investeringen in bedrijfstakken buiten de energiesector op gang, wat mede is bevorderd door de vrij sterke daling (met 6%) van de nominale rente in 1983. Dit stond mede onder invloed van de duidelijkheid ten aanzien van het wisselkoersbeleid: vanaf eind 1982 werd een stabiele koers van de Deense kroon binnen het Europese Monetaire Stelsel (EMS) uitgangspunt in plaats van de voortdurende devaluaties sedert de oprichting van het stelsel in 1979; de inflatiespiraal werd doorbroken (het inflatietempo liep terug van 10% in 1982 tot 3¼% in 1986) en het rentepeil werd wat draaglijker.

De gecumuleerde investeringsgroei die Denemarken wist te behalen bedroeg niet minder dan 81½% ten opzichte van het dieptepunt in 1981. Hiermee is de investeringsquote van bedrijven – in constante prijzen gemeten – in 1986 terechtgekomen op ruim 13% van het bbb (versus 11% in 1970 en 1979). In ons land kwam het investeringsherstel later op gang en was bovendien veel minder uitbundig; de investeringsquote die dit jaar wordt bereikt (11½%), ligt ½ à 1 procentpunt onder het niveau van 1979 en is bijna 3 procentpunten lager dan in 1970.

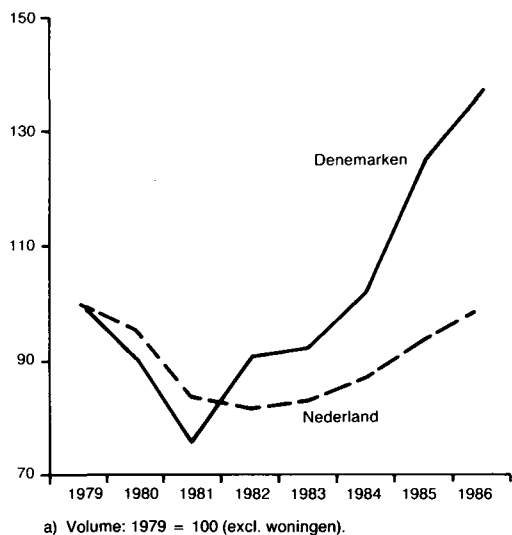
Belangrijk in dit verband is de verhoudingsgewijs gunstige uitgangspositie van de bedrijfsrendementen in Dene-

marken; deze heeft bij de aanvang van het conjunctuurherstel in 1983 ongetwijfeld een voorname rol gespeeld bij de divergerende investeringsontwikkelingen. Doordat bij de loonvorming tussen het midden van de jaren zestig en het midden van de jaren zeventig een grotere discipline aan de dag werd gelegd, werd de winstgevendheid van het Deense bedrijfsleven – afgemeten aan de arbeidsinkomensquote – in die periode aanmerkelijk minder aangetaast dan in Nederland, zie figuur 4. Vanaf 1975 gaf de ont-

De enige Deense die lijdelijk afwacht tot de wal het schip keert.
foto: Deens verkeersbureau

Figuur 3. Bruto investeringen in vaste bedrijfsactiva a)

wikkeling van de arbeidsinkomensquote in beide landen ruwweg een zelfde patroon te zien. Echter de divergentie in het voorafgaande decennium werd niet gecorrigeerd, met als resultante een geheel verschillende uitgangspositie bij de start van het conjunctuurherstel.

Het is daarom des te betreurenswaardiger dat in Nederland de arbeidsinkomensquote tijdens de inzinking 1980 – 1982 minder resoluut is gedaald. In Denemarken vertoonde de arbeidsinkomensquote reeds met ingang van 1981 een significante daling en kwam deze in 1982 weer terecht op het niveau van de tweede helft van de jaren zestig. In die periode vond er in Denemarken een forsere uitstoot van arbeid uit het productieproces plaats (gecumuleerd 7% versus in Nederland – in manjaren gemeten – niet meer dan 5%). Hierdoor stak de ontwikkeling van de produktiviteitsruimte in Denemarken in die periode gunstig af bij die in Nederland (zie tabel 4), waarbij de Deense afkeer van subsidies aan bedrijven eveneens van invloed kan zijn geweest. Daarnaast ontwikkelden de arbeidskosten zich gunstiger.

Over het gehele tijdvak 1983 – 1986 bezien is de arbeidsinkomensquote in beide landen per saldo even sterk gedaald; de produktiviteitsruimte in Denemarken was bij

een krachtiger werkgelegenheidsherstel geringer, doch de stijging van de reële arbeidskosten bleef ten achter bij die in ons land.

Particulier verbruik

Evenals bij de investeringen week de groei van het particuliere verbruik in Denemarken in de jaren 1983 – 1986 nogal af van die in Nederland (gecumuleerd 12% in Denemarken versus 5½% in Nederland). De sterkere verbetering van de consumptie in Denemarken werd voor een belangrijk deel teweeggebracht door een veel scherpere daling van de vrije spaarquote 11) (in vier jaar tijds ruim 9 procentpunten, figuur 5), tot een in vergelijking met de jaren zeventig laag niveau. Hierdoor zijn de effecten van loonmatiging en lastenverhoging op de consumptie meer dan gecompenseerd. De aanzienlijke vermindering van de gezinsbesparingen in Denemarken – bij een toegenomen vraag naar consumptief krediet – hing vermoedelijk nauw

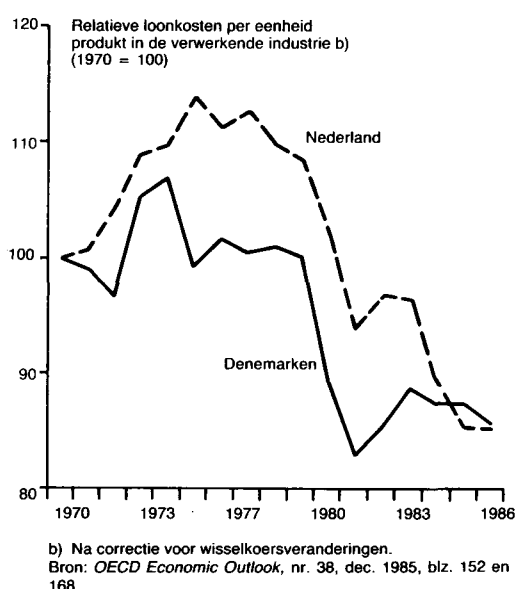
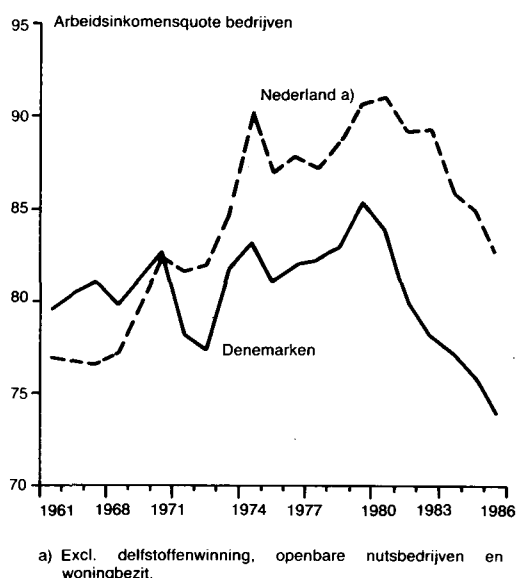
11) Op basis van de Nationale Rekeningen in Denemarken is een uitsplitsing van de besparingen en het beschikbare inkomen van de private sector naar gezinnen en bedrijven niet mogelijk. De Deense Centrale Bank heeft gegevens over de vrije besparingen en het vrij beschikbare inkomen van gezinnen voor de periode 1979 – 1986 verstrekt.

Tabel 4. Beslag op de produktiviteitsruimte, gecumuleerde mutaties in %

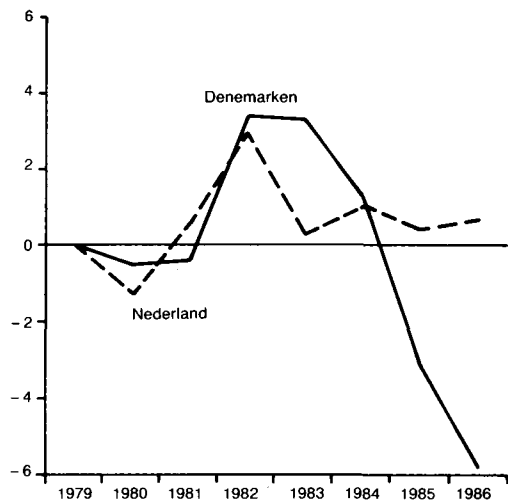
	Denemarken		Nederland a)	
	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982	1982 t.o.v. 1979	1986 t.o.v. 1982
1. Arbeidsproductiviteit in bedrijven Ruilvervoet	5½ – 2½	6 2½	4½ – 3	9 2½
Produktiviteitsruimte b)	3	8½	1½	11½
2. Beslag op de produktiviteitsruimte: reële arbeidskosten per werkende c)	0	½	2	4
3. Arbeidsinkomensquote (2-1)	– 3	– 8	½	– 7½

a) Bedrijven ongerekend woningbezit, delfstoffenwinning en openbaar nut.
b) In Nederland productie per manjaar; in Denemarken productie per werkzaam persoon.
c) Gedefleerd met afzetprijs van bedrijven.

Figuur 4. Indicator rendementspositie en concurrentievermogen

Figuur 5. Vrije spaarquote van gezinnen, gecumuleerde mutatie t.o.v. 1979 in procentpunten van het vrij beschikbare gezinsinkomen

samen met de forse nominale rentedaling (van ruim 20% in 1982 tot minder dan 10% in 1986), die onder meer het gevolg was van de wijzigingen in het wisselkoers- en begrotingsbeleid en het ruimschoots accommoderende monetaire beleid. Daarbij kan sprake zijn geweest van enige 'rente-illusie' bij gezinnen (de reële rente daalde weliswaar, maar bleef hoog). Daarnaast zullen vertrouwens- en vermogens-effecten een rol hebben gespeeld.

Externe positie

Export

In het begin van de jaren tachtig heeft in Denemarken de buitenlandse vraag, die voor de economische groei van relatief minder betekenis is dan in Nederland, in sterkere mate compensatie geboden voor de uitval van de particuliere bestedingen dan in ons land. De verklaring hiervoor moet, naast een gunstigere samenstelling van de Deense export (minder nadruk op energie, meer op landbouw) 12), wederom vooral worden gezocht bij een betere uitgangssituatie. Eerder dan Nederland is in Denemarken een significante verbetering van het concurrentievermogen – in termen van relatieve loonkosten – tot stand gebracht, zie figuur 4. In de periode tussen de beide oliecrises daalden de relatieve loonkosten per eenheid product in de Deense verwerkende industrie, terwijl deze in Nederland – op een hoog niveau – nagenoeg stabiel bleven. Denemarken heeft dit voordelige verschil tot aan 1982 weten vast te houden, niet alleen door het beter in toom houden van de loonkostenontwikkeling, doch ook door middel van een aantal opeenvolgende devaluaties (cumulatief in 1980 – 1982 ten opzichte van de Duitse mark 21%). Van doorslaggevend belang daarbij was dat de doorwerking van de prijzen in de lonen door beleidsmaatregelen (waaronder vanaf 1980 de schoning van de prijscompensatie voor energie) werd tegengegaan; een hogere inflatie en rente vormden het prijskaartje van de op deze wijze bereikte kostenmatiging.

Sinds 1982 heeft Nederland echter op dit terrein zijn achterstand weten weg te werken en ontwikkelde de Nederlandse uitvoer zich gunstiger dan de Deense (zie tabel 5). In Denemarken werd de groei van de uitvoer – anders dan in Nederland – overtroffen door die van de invoer, vanwege de uitbundige binnenlandse vraagontwikkeling. Hier tekent zich een belangrijk pijnpunt voor Denemarken af.

Lopende rekening

Het aanhoudend forse tekort op de lopende rekening

Tabel 5. Externe positie

	Denemarken			Nederland		
	1979	1982	1986	1979	1982	1986
Uitvoer goederen en diensten a)	100	117	134	100	103	123
w.v. goederen, excl. energie a)	100	116	141	100	107	134
Saldo lopende rekening b)	-4½	-4	-2½	-1	2¾	4
w.v. goederensaldo b)	-4½	-1½	½	-2½	1¾	2¾
idem, excl. energie b)	0	4½	2½ c)	-1¾	2	2¼

a) Volume: 1979 = 100.

b) In % van het bbp, lopende prijzen.

c) 1985.

van de betalingsbalans is in Denemarken een belangrijk onopgelost probleem (zie tabel 5). Het saldo op de handelsbalans is na 1982 weliswaar verbeterd, met name dat op de energiebalans, doch daar staat tegenover een verslechtering van het saldo van primaire inkomens. Hiermee wordt de (rente) rekening gepresenteerd van de omvangrijke buitenlandse-schuldcreatie van de private sector, doch ook van de Deense overheid 13).

In Nederland daarentegen is het saldo op de lopende rekening vanaf het begin van de jaren tachtig gestaag toegenomen. De voornaamste verklaring hiervoor is de volumeontwikkeling, waarbij de stijging van de invoer is achtergebleven bij die van de uitvoer. Dit hing vooral samen met de vooralsnog bescheiden ontwikkeling van de binnenlandse vraag, vooral die van de investeringen.

Om ook ten aanzien van de externe positie orde op zaken te stellen heeft de Deense regering in het tijdvak maart 1985 – maart 1986 drie omvangrijke pakketten van maatregelen afgekondigd. In hoofdlijn bestaan deze uit een voortgezette beperking van de loonstijging, een verplichting tot sparen voor de hogere inkomens 14), maatregelen om de kredietverlening voor consumptieve doeleinden te beperken, verhoging van de indirecte belastingen, verlaging van de werkgeverspremies en vermindering van de uitgaven van de lagere overheid. Aldus wordt er via afremming van de consumptieve bestedingen en bevordering van de export naar gestreefd evenwicht op de lopende rekening te bereiken 15).

Ook het monetaire beleid zal volgens de Deense autoriteiten moeten bijdragen tot een doorbreking van de persistentie van het tekort op de lopende rekening. Het monetaire beleid is in de herstelfase tot dusverre ruimschoots accommoderend geweest (tussen ultimo 1982 en 1985 steeg de liquiditeitsquote met 13½ procentpunt van het bbp), ondanks inspanningen tot monetaire verkrapping vanaf het voorjaar van 1984. De thans noodzakelijke af-

12) Bijna een kwart van de Nederlandse uitvoer bestaat uit energieproducten (in Denemarken nog geen 5%), terwijl juist de wereldvraag naar energie inzakte. Bovendien ligt in ons uitvoerpakket bij landbouwproducten, die minder van de recessie van de wereldconjunctuur te lijden hadden, een minder belangrijk gewicht dan in Denemarken.

13) De totale netto buitenlandse schuld van Denemarken bedraagt thans circa 40% van het bbp, met uit dien hoofde rentebetalingen ter grootte van 3½ à 4% van het bbp.

14) Belastingbetalers van 67 jaar en jonger zijn verplicht om voor 6 jaar op een renteloze rekening een bedrag te sparen dat gelijk is aan 8% van hun belastbare inkomen boven 150.000 Deense kronen (omgerekend 47.000 gulden).

15) Aanvankelijk werd beoogd het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans in 1988 te hebben weggewerkt. Naar aanleiding van de tegenvallende betalingsbalansgegevens over het eerste halfjaar van 1986, die medio augustus werden bekendgemaakt, verklaarde de Deense minister van Financiën dat deze doelstelling nauwelijks kan worden gehaald.

remming van de binnenlandse vraag vereist dat aan de nog steeds zeer sterke monetaire expansie een einde komt. De reeds aanwezige externe onevenwichtigheid en het gevaar voor verdere evenwichtsverstoring vanuit de monetaire sfeer vormen thans, zoals in 1982 het overheidstekort, de belangrijkste bedreiging voor de duurzaamheid van het Deense economische herstel.

een keer ten goede te bewerkstelligen. Ook een beperking van de monetaire expansie zal hieraan een bijdrage moeten leveren.

Koos Janssen

Conclusies

De prestatie die Denemarken vanaf 1982 heeft geleverd met de sanering van de overheidsfinanciën en het bereiken van een hoge economische groei steekt gunstig af bij die van Nederland. Bij de verklaring van de Deense successen blijken niet alleen recente jaren, maar juist ook vroegere van belang te zijn. Daarnaast speelt de timing van beleidsmaatregelen een voorname rol. Het Deense economische herstel is mogelijk geweest dank zij:

- de minder ongunstige uitgangspositie aan de vooravond van de jongste economische recessie. De bedrijfsrendementen waren tussen het midden van de jaren zestig en het midden van de jaren zeventig aanmerkelijk minder aangetast en Nederland slaagde er niet in dit nadeel in de jaren daarna weg te werken. Ook stond Denemarken er qua concurrentievermogen beter voor. Voorts vertoonde het Deense overheidsbudget slechts een gering tekort, wat stimulering mogelijk maakte op het moment dat de economie in mineur geraakte;
- een flexibeler aanpassing in de marktsector gedurende de recessiejaren;
- een gunstige combinatie van arbeidskostenmatiging enerzijds en een anti-recessief budgettair beleid anderzijds in de periode 1980 – 1982;
- een drastische koerswijziging in het begrotingsbeleid na 1982;
- een omslag in de wereldconjunctuur op het moment dat sanering van de overheidsfinanciën onvermijdelijk werd.

Gedurende de conjuncturele neergang konden de nadelige effecten van loonmatiging op de binnenlandse vraag in Denemarken meer dan in ons land worden opgevangen door budgettaire stimulering. Tevens vonden, met name in 1982, omvangrijke investeringen plaats ten behoeve van de Noordzee-energiewinning. De kostenmatiging, ondersteund door een aanzienlijke uitstoot van arbeidskrachten en devaluaties in combinatie met doorbreking van het loonindexatiemechanisme om de aanwakking van de inflatie in te dammen, resulteerde in een tastbare verbetering van de bedrijfsrendementen en een verdere versterking van het concurrentievermogen. Mede hierdoor kon de inzinking van de nationale bestedingen sterker dan in Nederland worden opgevangen door een oplopend uitvoersaldo. De Deense regering heeft vervolgens de bakens bij het budgettaire beleid resoluut verzet. Het te hoge vorderingentekort is omgeslagen in een overschot; ten dele was dit endogeen het gevolg van de conjuncturele opleving, doch voornamelijk het resultaat van getroffen beleidsmaatregelen. Lastenverhoging werd daarbij niet uit de weg gegaan, maar er werd zodanig vorm aan gegeven dat de consumptie ten dele is ontzien.

Door voornoemde factoren heeft de Deense marktsector de dynamiek verkregen om in te spelen op de economische opleving na 1982. Investeringen en werkgelegenheid hebben een krachtig herstel te zien gegeven. De binnenlandse vraag is bovendien ondersteund door een scherpe daling van de gezinsbesparingen. Denemarken heeft de herwonnen groei tot dusverre gebruikt voor verdere verbetering van zijn structurele positie: lonen en consumptie blijven minder groeien dan het nationale inkomen.

Een bedreiging voor de duurzaamheid van het herstel van de Deense economie vormt het hardnekkige tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans. De Deense regering tracht thans met maatregelen, gericht op exportbevordering en afremming van de consumptieve vraag,